

7. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: [монографія] / М.А. Погорецький. — Х. : Арсіс ЛТД, 2007. — 576 с.

8. Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України: матеріали круглого столу (Київ, КНУВС, 7 жовт. 2011 р.). — К.: ФОП Ліпкан О.С. — 168 с.

9. Погорецький М.А. Впровадження інституту негласних (розшукових) слідчих дій в правозастосовну практику // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2012. — № 2 (28). — С. 56-63.

О.М. Садовська,

к.ю.н., доцент,

**доцент кафедри конституційного права та правосуддя,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова**

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВА НА ГРОМАДЯНСТВО

Ми звикли до того визначення, що громадянство — це стійкий політико-правовий зв'язок особи і держави, в результаті якого між ними виникають взаємні права та обов'язки. І тоді суть політико-юридичного статусу особи як громадянина конкретної держави полягає в участі індивіда в справах по управлінню суспільством і державою, активному користуванні своїми правами і сумлінному виконанню обов'язків, покладених на нього законом і суспільством. Але сучасна наука виходить ще с того, що стан громадянства складає основу правового статусу індивіда, його правосуб'єктності взагалі. Тому стаття 15 Загальної декларації прав людини та пункт 3 статті 24 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права розглядають громадянство як суб'єктивне основоположне право особи, і в цьому сенсі слід говорити про право індивіда на набуття, перебування у стані громадянства та виходу з нього [3, 4].

Ніхто не може бути позбавлений свого громадянства і нікому не може бути відмовлено в праві змінити громадянство. Держави повинні встановлювати гарантії для запобігання випадків безгромадянства, надаючи громадянство особам, які в іншому випадку можуть залишитися без громадянства та або народилися на території відповідної держави, або один з батьків — громадянин цієї держави. Держави повинні також запобігати безгромадянству через втрату або позбавлення громадянства [8].

Тому на сьогоднішній день право на громадянство не тільки проголошується, а й досить строго регламентовано різними резолюціями і конвенціями. А дотримання цього права з боку держав контролюється Радою з прав людини та Управлінням Верховного Комісара ООН з прав людини. Ці відомства проводять величезну роботу по впровадженню норм міжнародного права у внутрішньодержавне право і контролюють держави за взятими на себе зобов'язаннями в області прав людини. А на європейському континенті таку роль виконує Рада Європи, яка взяла на себе тягар впровадження міжнародних стандартів і врегулювання колізій національного права в галузі громадянства.

На національному законодавчому рівні кількість актів в області прав людини величезна — від Конституції України, різних законів, кодексів до Стратегії України в галузі прав людини 2014 р. Питання громадянства в Україні регулює Конституція [1], Закон України «Про громадянство України» [5], та ін. На європейському рівні — Європейська конвенція про захист прав та основних свобод 1950 р. [6], Європейська Конвенція про громадянство 1997 р. [2] та актуальна сьогодні для нас в світлі євроінтеграції України Європейська хартія прав і основних свобод людини 2002 р. [7].

Виходячи з норм Європейської конвенції про громадянство 1997 року, яку Україна ратифікувала в 2006 році, правом на придбання громадянства ex lege володіють перш за все діти: а) діти, один із батьків яких на час народження цих дітей має громадянство держави-учасниці, за винятком будь-яких випадків, що можуть бути передбачені у її внутрішньодержавному праві для дітей, які народилися за межами держави. Стосовно дітей, батьківство яких встановлюється шляхом визнання, у судовому порядку або шляхом подібних процедур, кожна держава-учасниця може передбачити, що дитина набуває її громадянства за процедурою, яка визначається її внутрішньодержавним правом; б) знайдені на її території немовлята, які інакше стали б особами без громадянства; в) народжені на її території діти, які при народженні не набувають іншого громадянства. Таке громадянство надається ex lege при народженні або в подальшому дітям, які є особами без громадянства, на заяву, що подається до відповідного органу безпосередньо дитиною чи від її імені у спосіб, встановлений внутрішньодержавним правом держави-учасниці. Така заява може бути подана за умови законного та постійного проживання заявника на її території упродовж періоду, який не перевищує п'яти років і безпосередньо передуює поданню заяви.

Правом на набуття громадянства володіють особи, які законно та постійно проживають на території держави-учасниці. Європейська Конвенція, встановлюючи умови натуралізації, зобов'язує держави передбачати ценз осілості, який не перевищує десять років до по-

дання заяви. Кожна держава-учасниця у своєму внутрішньодержавному праві спрощує процедуру набуття її громадянства. для таких осіб: а) другий з подружжя, що перебуває у шлюбі з її громадянином; б) діти одного з її громадян, стосовно яких передбачені винятки, зазначені у підпункті «а» пункту 1 статті 6; в) діти, один із батьків яких набуває чи вже набув її громадянства; г) діти, усиновлені одним із її громадян; д) особи, що народилися на її території та законно і постійно на ній проживають; е) особи, що законно і постійно проживають на її території упродовж певного періоду, який розпочався до досягнення ними 18 років, причому тривалість цього періоду визначається внутрішньодержавним правом відповідної держави-учасниці; є) особи без громадянства та особи, визнані як біженці, що законно та постійно проживають на її території.

Право на громадянство передбачає і право на відмову від громадянства. Найчастіше воно розуміється як втрата громадянства за ініціативою особи. Але Конвенція містить і обмеження цього права. Стаття 8 передбачає: 1. Кожна держава-учасниця дозволяє відмовлятися від її громадянства, якщо відповідні особи не стануть внаслідок цього особами без громадянства. 2. Держава-учасниця може, однак, передбачити у своєму внутрішньодержавному праві, що відмовлятися від її громадянства можуть тільки ті громадяни, які постійно проживають за кордоном.

Треба відзначити, що текст Конвенції передбачає і право на поновлення у громадянстві у випадках та за умов, що передбачені у її внутрішньодержавному праві, кожна держава-учасниця спрощує процедуру поновлення у її громадянстві своїм колишнім громадянам, які законно та постійно проживають на її території [2; ст. 9].

Право на збереження громадянства означає, що людина вільна залишати свою країну на будь-який час, в будь-якому напрямку, і повертатися до неї, не втрачаючи своїх прав громадянина, реалізуючи свої права на відстані, беручи участь в управлінні державою по можливості. І навіть, якщо людина скоїть злочин або придбає громадянство іншої держави, це ще не привід для позбавлення її громадянства.

Право на збереження громадянства співвідноситься з заборонаю довільного позбавлення громадянства. Тому довільне позбавлення громадянства ставить позбавлених осіб в несприятливе становище щодо їх користування правами, так як деякі з цих прав можуть мати законні обмеження, які в іншому випадку не застосовуються. Крім того, ці люди опиняються в ситуації підвищеної уразливості перед порушеннями прав людини.

Але, тим не менш, стаття 7 Конвенції передбачає ряд умов, при яких позбавлення громадянства все ж можливо ex lege або на ініціативу держави-учасниці за таких випадків:

- a) добровільне набуття іншого громадянства;
- b) набуття громадянства держави-учасниці внаслідок шахрайських дій, подання неправдивих відомостей або приховування будь-якого суттєвого факту, що має відношення до заявника;
- c) добровільна служба в іноземному військовому формуванні;
- d) поведінка, яка серйозно зашкоджує життєво важливим інтересам держави-учасниці;
- e) відсутність справжнього зв'язку між державою-учасницею та її громадянином, який постійно проживає за кордоном;
- f) якщо під час неповноліття дитини встановлено, що визначені у внутрішньодержавному праві умови, які дозволили їй набути *ex lege* громадянства держави-учасниці, більше не виконуються;
- g) усиновлення дитини, якщо дитина набуває іноземного громадянства або має іноземне громадянство одного чи обох усиновителів [2; ст. 7].

Держава-учасниця не може передбачати у своєму внутрішньодержавному праві втрату її громадянства, якщо відповідна особа стане внаслідок цього особою без громадянства [2].

Проте, в останні роки на Заході все частіше стали відчутними заклики до денатуралізації, при цьому багато політиків називають цю міру виправданою в рамках боротьби з тероризмом. Наприклад, після терактів у Парижі в листопаді 2015 року тодішній президент Франції Франсуа Олланд спробував, правда, безуспішно, внести в конституцію країни поправку, що стосується позбавлення громадянства (про цю спробу він згодом пошкодував, тому що виявилось, що вона розколює, а не об'єднує суспільство) [9].

Але жодна країна не просунулася на шляху перетворення денатуралізації в рутинну міру боротьби з тероризмом далі Великобританії. За даними Вейля, з 2006 по 2015 роки міністерство внутрішніх справ Великобританії позбавило громадянства 53 людини [9].

Денатуралізація сьогодні проводиться під благим приводом боротьби з тероризмом. Але навіть цей привід проф. Мюллер не рахує правовим. «Сьогодні в Великобританії неймовірно низькі бар'єри, що заважають позбавленню громадянства. Міністерству внутрішніх справ необхідно лише «переконалися, що позбавлення громадянства здійснюється в інтересах суспільного блага». Починаючи з 2014 року, у міністерства з'явилася можливість денатуралізації британських громадян навіть в тому випадку, якщо подібне рішення може перетворити їх в людей без будь-якого громадянства взагалі. Міністерству досить лише «слухних підстав» припускати, що у людини є можливість отримати громадянство в будь-якій іншій країні. Коли Мей була міністром внутрішніх справ (з 2010 по 2016 роки), вона зазвичай позбавляла британців громадянства, поки вони перебували за межами країни, що не давало їм можливості оскаржити прийняте рішення [10].

Таким чином, змістом права людини на громадянство є право на придбання громадянства, збереження громадянства або на відмову від нього, а також право на полегшений варіант відновлення громадянства.

На відміну від міжнародно-правових багатосторонніх документів, які стосуються громадянства, на сьогоднішній день Європейська конвенція 1997 року про громадянство — єдиний документ, який утримується від осуду множинного громадянства, натомість підкреслюючи в преамбулі «бажаність пошуку належних рішень для наслідків множинного громадянства і, зокрема, щодо прав і обов'язків множинних громадян» [2; преамбула]. У своїх оперативних положеннях Конвенція вимагає від держав дозволяти множинне громадянство в разі дітей, що народилися з цим статусом, і в разі осіб, що автоматично набувають громадянство за шлюбом. Вона передбачає, що держави не можуть припинити перше громадянство в якості умови натуралізації, якщо таке припинення неможливо для людини.

Таким чином, в Європі склалися певні стандарти, закріплені Європейською конвенцією 1997 року про громадянство, яка може являти собою вододіл між минулими концепціями і майбутніми, формуючи основу для створення більш широкого захисту права на громадянство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р. з наст. змінами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_004
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
5. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>
6. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
7. Хартия основных прав Европейского Союза. Торжественная прокламация (Ницца, 7 декабря 2000 года) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_524

8. Право на гражданство [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ohchr.org/RU/Issues/RuleOfLaw/Pages/RightNationality.aspx>

9. Weil Patrick. Can a Citizen be Sovereign? [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://humanityjournal.org/blog/can-a-citizen-be-sovereign/> January 2, 2016

10. Мюллер Я.-В. Отстранение. Лишение гражданства как принуждение к лояльности [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.liga.net/opinion/338305_ot-stranenie-lishenie-grazhdanstva-kak-prinuzhdenie-k-loyalnosti.htm

М. В. Смирнова,
студ. II курса, специальность «Право»,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова
Научный руководитель: к.ю.н., доц. А.В. Левенец

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ КОНСТИТУЦИОННОГО СТАТУСА ЛИЧНОСТИ В ЯПОНИИ

В середине XX века произошла трансформация конституционного строя Японии, основой которой стало признание личности как активного носителя прав и свобод. «После капитуляции в 1945 году в Японии сложилась система ценностей, объединившая ее собственные традиции с западной концепцией гражданских прав и свобод...» [1, с. 557], при этом закрепив новые принципы, не присущи ей ранее.

Рассматривая особенности принципов конституционного статуса граждан Японии, необходимо обратиться к ее Конституции, которая была принята 3 ноября 1946 года и вступила в силу 3 мая 1947 г., а именно к главе 3 «Права и обязанности народа».

Особый интерес в контексте конституционного регулирования статуса личности в Японии составляет то, что в нем переплетаются нормы культуры, обычаев и законодательства. Свидетельством тому является сравнительный анализ конституционных норм Японии и Украины относительно закрепления основных прав человека. Так, согласно статье 13 Конституции Японии, за каждой личностью признается право на жизнь, здоровье, свободу и на стремление к счастью, что является высшим предметом заботы органов законодательной власти и других государственных дел [2, ст. 13].

Практически аналогичными в Украине и Японии являются поддерживаемые характеристики конституционных принципов равенства личности: запрещается любая дискриминация по мотивам расы,